

Bostadens värmeisolering

Ett vitt fält för förbättrad isolering av landsbygdens bostäder

I ett nordligt land som vårt är sedan urminnes tider bostadens värmeisolering ett av de elementära byggnadsproblemen. Vi bygga våra hus i första hand till skydd mot en omild natur och man skulle kunna anta, att skyddet mot kylan varit det väsentligaste. Men man kan konstatera, att den i norden använda byggnadstekniken endast mycket långsamt utvecklats sig hän mot en tillfredsställande bemästring av värmeisoleringens problem. Det är egentligen först i vår tid som man nått fram till full behärskning av de tekniska svårigheterna. Nu kan man bygga väl värmeisolerade hus och gör det även i flesta fall, men man behöver inte alls gå många år tillbaka för att finna i allmänt bruk byggnadssätt, som voro allt annat än tillfredsställande från isoleringssynpunkt. Och dessa metoder äro visst icke helt övergivna. Inte heller äro alla de hus, som nu byggas i »modern stil», hyreshus, villor, stugor så moderna med hänsyn till värmeisoleringen, som man skulle kunna vänta.

Den traditionella orsaken till lättvindig värmeisolering är helt enkelt den, att man av bristande insikt, bristande kunnighet eller bristande vilja och ekonomiska resurser avstått från att söka ernå en perfekt värmeisolering. Man har vid byggandet av hus i vårt kalla land inte alls varit så rädd för kylan som man skulle kunna tro. Man har nöjt sig med hus av någorlunda god täthet som skydd mot vind och regn, för att istället genom eldning söka ernå ett drägligt inomhusklimat. Den svenska bostaden är historiskt sett uppbyggd kring eldstaden.

Men eldstaden har undergått sina förändringar. Den öppna elden mitt på golvet inneslöts först i en eldstad vid ena väggen eller i ett hörn, och samtidigt som bränslet, vilket man ursprungligen knappast räknat med, blivit dyrare och krävt ett rationellare utnyttjande har eldstaden inneslutits mer och mer — i järnspisar, kakelugnar och kaminer. Det äldre byggnadssättet här i landet förutsätter dels mycket riklig tillgång på billigt bränsle och dels yrkesskicklighet vid byggnadsarbetets utförande. Och detta äldre byggnadssätts ändamålsenlighet har försämrats genom två samverkande faktorer — stigande bränslekostnader och sjunkande yrkesskicklighet.

Den i Sverige ursprungligen använda liggtimringen baseras på en riktig teknisk princip och ger även vid tekniskt riktigt och yrkesskickligt utförande en tät vägg med god isoleringsförmåga. Det är väggens egen och takets tyngd, som skall sammanpressa det liggande virket till permanent

god täthet, ytterligare garanterad genom timmermansarbetet, genom hopfogningssättet, genom in-drivning av tätningsmaterial i springorna och ofta genom brädbeklädnad, stående med lock, mot nordsidan. Det är ett pråktigt, gediget byggnadssätt, men endast om det utföres av verkligt yrkesskickliga arbetare... och denna yrkesskicklighet har under det senaste århundradet blivit alltmer sällsynt.

Följden är att en mycket stor del av de enligt denna äldre metod utförda trähusen ge mycket otillfredsställande värmeisolering och blivit olämpliga såsom bostäder.

Deras förbättrande eller deras ersättande med bättre byggnader är sedan årtionden tillbaka aktuellt. Klagomål över bostäderna på landsbygden ha hörts mycket länge men en omfattande undersökning av bostadsförhållandena igångsattes först så sent som 1926 med stöd av Stiftelsen Terese och Johan Anderssons minne, och resultatet fram-lades 1930.

»Bostadsfrågan hör till de socialhygieniska spörsmål, vilkas lösning är av den största betydelse för samhällets välfärd», heter det mycket riktigt däri, men det är ett spörsmål av ännu större räckvidd än vad man vanligen innefattar i begreppet socialhygien.

I städerna blir det nog sörjt för att det byggs och att det finns bostäder för dem som flytta in från landsbygden, men det stora behovet av nybyggnader och bostadsförbättringar på landsbygden tillgodoses endast i ett alltför långsamt tempo trots erkännansvärda stödåtgärder från statsmakternas sida. Och häri ligger till stor del förklaringen till »flykten från jorden» och till de alltmer ökade svårigheterna att hålla arbetskraften vid jordbruket.

Man får, så snart man kommer i kontakt med dessa problem på ort och ställe, det intrycket, att man visserligen inser och behjärtar det nödvändiga behovet av bostadsförbättring men att man i mångt och mycket står främmande för det rationella tillvägagångssättet. Man går och drar på saken just på det sätt som är vanligt på landsbygden, när man är oviss om, hur man skall göra.

En del av de bostäder på landsbygden, som på grund av sitt dåliga skick omedelbart skulle behöva utgallras, bebos — om de icke uthyras till sommargäster! — av äldre personer, som endast vänta på att de icke skola behöva någon bostad ovan jord längre. Men alltför många sådana innehavas såsom egendom eller genom upplåtelse av människor i arbetsför ålder och med växande

familj. Det är dessa bostäder det är ett så brännande spörsmål att snarast förbättra. Beträffande dessa får det icke dras på rationella åtgärder.

Förbättringen av lantarbetarbostäderna på de större gårdarna har gått framåt, om också ej alltid så raskt och rationellt som man skulle önska, men den hänger efter på många gårdar, som drivas av arrendatorer, på många smärre gårdar och kanske allra mest på kronotorpen. Och det är oftast sämst i de fall, då bostadshusen endast äro halvgamla eller i varje fall ännu inte så angripna av röta och förfall att det är fullständigt uppenbart, att ett nybygge är erforderligt. I de halvgamla husen fortsätter man alltjämt att bättra på med målarfärg och tapeter, men bostäderna förbli lika kalla, fuktiga och dragiga, fastän de för en kort tid se mera putsade ut.

Den vanliga rädslan för att »börja riva i gamla hus» är visserligen ofta berättigad och likaså finns det ofta grund för påståendet att det blir lika dyrt att restaurera som att bygga nytt, om inte rent av dyrare. Men detta beror nog till mycket stor del på att man inte förstått att skilja på, vad som förtjänar att restaureras och vad som endast är värt att rivas eller överlämnas åt tidens tand, så som ofta sker på landet, samt även därpå att restaureringsmetoderna inte tillräckligt rationaliserats och att man inte gör rätt bruk av de moderna byggnadsmaterial, som just här borde komma väl till pass.

Vid de allra flesta dylika restaureringar är en förbättrad värmeisolering det allra första spörsmålet, och man tycks ofta inte känna till andra material än förhydningspapp och makulatur. Vid behov av fuktisolering står man ofta alldeles handfallen. Man vet inte vad man skall göra och följaktligen blir ingenting gjort!

Från en synpunkt är det önskvärt att så många som möjligt av de gamla bostäderna utbytas mot nya fullt tidsenliga, från annan synpunkt är det emellertid önskvärt att de bostäder, som kunna restaureras icke bara bli påmålade och omtapeterade utan rationellt nyttiggjorda genom förnufvig restaurering.

Det är intet tvivel om att mycket skulle kunna uppnås i förbättrad trevnad och hygien enbart genom förbättrad värmeisolering med utnyttjande av modernare isoleringsmetoder och de goda isoleringsmaterial, som nu stå till förfogande. Det har i flera fall visat sig att man på detta sätt billigare når ett fullt tillfredsställande resultat än med de slentrianmässiga metoderna.

Vid ombyggnader på landsbyggen må man gärna i lämplig utsträckning fortsätta att bygga enligt ortstraditionen och med de material, som så att säga ge sig naturligast, men vid restaureringar gäller det oftast att avhjälpa brister i just detta traditionella byggnadssätt och det göres

effektivast genom användande av moderna isoleringsmaterial. Det väsentligaste hindret härför är inte av ekonomisk art, utan helt enkelt bristande erfarenhet och bristande lättfattlig handledning.

Man ser många exempel på, hur äldre torpstugor och smågårdar förvärvas av stadsbor, som förvandla dem till sommarstugor, trivsamma, varma och från hygienisk synpunkt ofta fullt tillfredsställande. Dessa resultat uppnås i regel genom användande av några av de moderna isoleringsmaterialen — isoleringsmattor, isoleringsvadd, isoleringspapp och porösa träfiberplattor. Mot dessa restaureringar invändes ofta att stadsborna, som på detta sätt ordna sommarnöjen, inte se vad de kosta på sig. Men invändningen håller endast streck i den mån bostadens standard höjes över den nivå, som är fullt tillfredsställande för ortens jordbruksbefolkning. Man kan inom fullt rimlig kostnadsram uppnå liknande bostadsförbättringar även för lantarbetarbefolkningen med användande av liknande metoder.

Men härtill fordras bättre instruktion och handledning för restaureringsarbetets utförande. Arkitektföreningens lilla broschyr om landsbygdens bostäder härom året gav många nyttiga råd och vinkar, men den var en ensam svala och dess uppslag borde mer energiskt fullföljas. Upplysningen måste mer effektivt föras ut till dem som nu gå och grubbla över problemen utan att finna sig tillrätta bland alla frågorna om vad som bör göras och hur det bör göras.

Ett alltför vanligt fel i de halvgamla bostäderna är bristande isolering mot fukten mellan grund och vägg. Där sådan isolering funnits har den ofta varit otillfredsställande utförd och blivit defekt med åren. Det är således en av de första åtgärderna vid restaurering att undersöka huruvida isoleringen är fullgod. Vissa defekter äro relativt lätta att bemästra genom asfaltisolering.

Ett vanligt fel vid dålig utförd liggimring eller i väggar med liggande plank är att virket hängt upp sig vid dörrar och fönster eller knutar så att otätheter uppstått. Att söka avhjälpa dylika fel är både kostsamt och besvärligt. I vissa fall tillgripes revetering, som visserligen ger åtminstone temporär täthet, men en inre omboning med porösa träfiberplattor erbjuder ofta en enklare och mer praktisk och ovanlig lösning. Dylik omboning med träfiberplattor eller isoleringsmattor är också mest ändamålsenlig, när fyllnadsmaterialet i väggarna är dåligt eller sjunkit undan utan att man har möjlighet att komma åt och fylla på nytt.

De dåliga bostädernas golvdrag kommer man inte alltid tillrätta med genom att lägga om golven. Golvmassa eller beläggning med halvhårda plattor och linoleum är ofta det lämpligaste sättet att restaurera golven, men mot draget är i allra

flesta fall en förbättrad väggisolering det enda verksamma.

Alla dessa nya »patentmaterial» betinga ju i regel en högre materialkostnad än de material man mer eller mindre har »på platsen», men till gengäld äro de lätta att arbeta med och ge ett resul-

tat, som icke ter sig som ett mer eller mindre tvevelaktigt lappverk. De ge möjligheter till att rationellt förvandla en stor del av de bostäder, som nu måste betecknas som mindervärdiga, till från praktisk och hygienisk synpunkt fullgoda och trivsamma hem.